

УДК 336.12

Г.Р. НАТРОШВІЛІ

Київський національний університет технологій та дизайну

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

У науковій праці розглянуто методичні аспекти організації зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Показано перспективні напрями удосконалення механізму вказаної діяльності. Обґрунтовано пропозиції з питань удосконалення зовнішньоекономічної політики держави.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, економічний механізм.

Одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в сучасному геоекономічному просторі є активізація взаємовигідних відносин з іншими країнами на основі удосконалення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Значення набувають проблеми об'єктивного добору пріоритетних завдань галузевого та територіального розвитку. На нашу думку, однією з таких проблем є раціональне використання величезних експортних ресурсів України на основі активного застосування інструментарію, прийомів, методів, форм міжнародного маркетингу. Це свідчить про актуальність даної теми.

Об'єкти та методи дослідження

Проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємства висвітлені в працях В.Д. Андріанова, С.Ю. Глазєва, С.І. Дорогунцова, Л.В. Дейнеко, А.В. Єнгібарова, М.І. Захматова, С.Г. Камолова, Є.Г. Кочетова, М.А. Кравця, Д.М. Крука, А.С. Лисецького, А.А. Мальцева, В.Н. Мосіна, Б.М. Мочалова, В.І. Пили, Б.П. Плишевського, В.А. Смирнова, А. Тодосейчука, Ю.В. Токарева, І.П. Фамінського, М.І. Фашевського, Е.Б. Фігурнова, О.М. Цигичко, Л.Г. Чернюк, В.С. Яцкова та інших учених-економістів. Проте в сучасних умовах необхідне проведення поглиблених досліджень зовнішньоекономічного потенціалу підприємства в різних аспектах (економічний, ресурсний, природно-ресурсний, об'єктний, господарсько-об'єктний та ін.). Набуває гостроти і проблема оцінки результативності зовнішньоекономічної діяльності.

Постановка завдання

Подальшого розвитку потребує і обґрунтування експортного потенціалу підприємств, порівняння основних напрямів його міжрегіональних і зовнішньоторговельних зв'язків з експортними можливостями.

Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій по удосконаленню механізмів зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах сучасних викликів.

Результати та їх обговорення

Серед заходів економічного сприяння, здатних стимулювати зовнішньоекономічну діяльність підприємств, можливі такі:

- забезпечення державних гарантій банкам, що фінансують експортні поставки комерційного довгострокового кредиту;
- забезпечення державних гарантій по кредитах на участь у міжнародних торгах;

– страхування операцій по опануванню зовнішніх ринків. Серед важливих напрямків підтримки експорту, особливо товарів високого ступеня обробки, є використання заходів податкового регулювання. У зв'язку з цим у межах удосконалення податкової системи і посилення її стимулюючого впливу на вітчизняних товаровиробників можливі різні форми податкового заохочення експортерів, у тому числі:

- утворення системи відшкодування ПДВ, виплаченого на внутрішньому ринку при закупівлі товарів у випадку їх подальшого експорту;
- стимулювання виробничої кооперації шляхом розширення масштабів ефективного використання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків митних режимів переробки відповідно до Митного кодексу України;
- розробка комплексу заходів зі зниження непрямого оподаткування експорту послуг;
- звільнення експортерів від виплати податку на рекламу;
- зниження розміру державного мита при розгляді в арбітражних судах тих справ, які пов'язані з виробництвом і подальшим експортом товарів.

По мірі поліпшення економічної ситуації в країні стає можливою розробка додаткових механізмів податкового стимулювання експортної діяльності підприємств, у тому числі в формі інвестиційного податкового кредиту, що спричинило б збільшення машинотехнічного експорту через створення збутових фірм, дилерської мережі, сервісних центрів [1].

На сучасному етапі економічних перетворень, коли йде активний процес формування принципово нової правової та інституційної основи відкритого ринкового господарства, особливого значення набувають цілеспрямовані зусилля держави з удосконалення нормативної бази, організаційного та іншого забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Зі зменшенням втручання держави в підприємницьку діяльність, у тому числі в сфері зовнішньої торгівлі, суттєво зростає роль непрямих форм її участі в реалізації загальнонаціональних цілей і завдань у цій галузі. Система організаційно-правових і спеціальних заходів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств дозволить більш ефективно виконати покладені на державу функції її розвитку і розширення участі України в міжнародному розподілі праці.

Згідно із завданням щодо створення умов і механізмів надання кваліфікованої допомоги з експорту, з урахуванням світової практики, об'єднання експортерів мають виконувати такі інформаційно-консультаційні функції [2]:

- координацію дій експортерів на зовнішніх ринках та узгодження умов виходу на ринок між зацікавленими членами об'єднання в інтересах оптимального використання кон'юнктури, дотримання правил конкуренції і міжнародних зобов'язань в Україні;
- збір та розповсюдження серед членів об'єднання інформації про державне регулювання зовнішньої торгівлі в іноземних країнах;
- збір та розповсюдження інформації про стан і перспективи розвитку світових товарних ринків;
- збір та розповсюдження інформації про специфічні вимоги до якості експортованих товарів за кордон та сприяння підвищенню якості таких товарів.

Необхідно створити сприятливу основу для залучення іноземних інвестицій. Окрім забезпечення політичної та економічної стабільності, основним фактором залучення інвестицій ззовні є також зменшення податкового навантаження. Ефективність зниження податків для залучення іноземних

інвестицій не тільки теоретично доведена, а й практично підтверджена досвідом країн з перехідною економікою, зокрема, Чехії [3]

Перспективними перетвореннями зовнішньоекономічних зв'язків можуть бути розробка теоретичних засад щодо спеціальних програм децентралізації і подальшої лібералізації умов зовнішньоекономічної діяльності, демонтаж існуючої системи монопольних структур з одночасним забезпеченням ефективного державного регулювання та механізму стимулювання експорту продуктів високотехнологічних виробництв.

Україна, як і інші держави, що утворилися після розпаду СРСР, великі надії покладає на інтеграцію у систему світогосподарських зв'язків, активну і зростаючу участь не тільки в регіональному, а й у міжнародному поділі праці та ефективному використанні його переваг. Усі урядові та альтернативні програми антикризових заходів і ринкової трансформації української економіки передбачають необхідність якнайшвидшого перетворення колишніх міжреспубліканських зв'язків у зовнішньоекономічні, розширення господарської взаємодії з основними центрами світового господарства та міжнародними фінансово-економічними інститутами, розгортання широкомасштабного ділового співробітництва на взаємовигідних засадах з усіма країнами світу [4].

Одним із найбільших гальмівних факторів трансформації є глибоке укорінення віджилих форм економічного життя, а також інертність, пасивність значної частини адміністративного апарату, його патерналістсько-очікувальна позиція. Дається взнаки і втрата колишніх зовнішньоекономічних зв'язків, відсутність досвіду регулювання ринкових перетворень, некомпетентність управлінців і багато інших факторів.

Стало очевидним, що спонтанне формування ринкової економіки і відповідної їй соціальної сфери в суспільстві в принципі неможливе. Для цього необхідне енергійне втручання держави, надання певних повноважень регіонам, активні, цілеспрямовані дії та копітка робота щодо входження країни в міжнародний поділ праці на повноправних засадах. Тому для розуміння закономірностей розвитку України в цілому та її регіонів на будь-якому етапі необхідно поєднувати виявлені загальні тенденції з аналізом структурних і функціональних особливостей сфер їхньої зовнішньоекономічної діяльності.

Розуміння того, що економічне зростання неможливе без глибокого проникнення у міжнародні відносини і що зовнішньоекономічні відносини є домінуючими у суспільній свідомості, надзвичайно важливе для суб'єктів, які безпосередньо працюють у цій сфері. Відновлення внутрішнього економічного зростання — єдина мета, на яку повинно бути зорієнтовано регулювання розвитку зовнішнього сектору економіки України, що вимагає вжитку цілеспрямованих заходів політичних реформ, зокрема у сфері сприяння експорту, політики обмінного курсу та сприяння іноземним інвестиціям.

Першочергові протекціоністські заходи з підтримки експорту власних товаровиробників доцільно реалізувати в таких напрямках [1, 2, 5]:

- стимулювання експорту високотехнологічної і наукомісткої машинотехнічної продукції цивільного та військового призначення;
- скасування ввізного митного збору і ПДВ на продукцію, отриману вітчизняними підприємствами у якості плати за поставлену ними продукцію на експорт у межах міжурядових угод;
- захист сегментів внутрішнього ринку, пов'язаного з виробництвом складної побутової техніки, текстилю, одягу, продукції конверсійних підприємств шляхом введення квот, підвищення ввізного

митного збору, а також використання засобів нетарифного регулювання на основі сертифікації експортної продукції та послуг;

– державне субсидування вітчизняних підприємств, які отримують патенти і ліцензії на виробництво сучасного обладнання і технологічних ліній на основі розробки Положення про порядок оформлення документів, необхідних для придбання обладнання за імпортом з використанням коштів державного бюджету;

– державна підтримка патентування вітчизняних промислових розробок за кордоном на основі подання на розгляд уряду України Положення про порядок відбору вітчизняних розробок, які підлягають патентуванню за кордоном з використанням коштів державного бюджету.

Влив політики обмінного курсу на стан торговельного балансу держави на сучасному етапі досить обмежений. Отже, спроби форсувати експорт підприємств за допомогою різкої девальвації національної валюти за умов несприятливих очікувань, високих політичних ризиків та інтенсивних потоків короткострокового капіталу можуть призвести до дестабілізації фінансової системи держави та зламу новостворюваних ринкових механізмів.

Шляхами поступового вдосконалення зовнішньоекономічної стратегії вітчизняних підприємств є [5, 6]:

– формування і розвиток нових зв'язків, побудованих на спільному використанні прогресивних технологій та технічних рішень;

– розвиток кооперації у виробництві технічно складних і капіталомістких виробів, орієнтованої на реалізацію продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

– підвищення конкурентоспроможності основних товарів українського експорту (машинобудівна продукція, продукція агропромислового та хімічного комплексу, продукція металургії) з метою збереження традиційних ринків збуту;

– створення на взаємовигідних умовах транснаціональних і міжнаціональних корпорацій у пріоритетних галузях, сферах і видах виробництва та експорту;

– сприяння на вигідних для інтересів держави умовах експорту українського капіталу в формі прямого інвестування гірничовидобувних підприємств держав СНД або концесійного освоєння родовищ корисних копалин.

Державна підтримка експорту підприємств повинна передбачати більш активне та чітке застосування найважливіших економічних, правових і адміністративних важелів, спрямованих на пріоритетний розвиток зовнішньоекономічної сфери.

Для цього слід реалізувати такі основні заходи з боку держави:

– у сфері валютної політики – стабілізація курсу гривні, зменшення валютних ризиків, пов'язаних з її нестабільністю;

– у сфері кредитної політики – створення на добровільних засадах за рахунок коштів підприємств у галузевих міністерствах Фондів підтримки експортного виробництва та цільових запозичень; введення пільгового кредитування виробництв, зорієнтованих на експорт наукомісткої та високотехнологічної продукції за рахунок покриття бюджетними коштами різниці між повною та пільговими ставками;

– у сфері страхування – формування страхового фонду для покриття можливих збитків, які

виникають у зв'язку з появою непередбачених ситуацій, надання державних гарантій щодо кредитів на участь у міжнародних тендерах; сприяння страхуванню операцій з освоєння зовнішніх ринків;

– у сфері податкової політики – запровадження механізму, згідно з яким експортери не сплачуватимуть податок з прибутку на приріст експортної продукції, забезпечення гарантованого, своєчасного та повного повернення ПДВ у разі експорту продукції; підтримка виробників-експортерів наукоємної і високотехнологічної продукції шляхом врахування прибутку, що буде одержаний ними при експорті цієї продукції, у валовому прибутку при розрахунку податку на прибуток лише після закінчення року; звільнення експортерів від сплати податку на рекламу експортних товарів;

– у сфері митної політики – проведення митної тарифної політики, яка базуватиметься на зваженій системі тарифів.

Значний резерв підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств міститься у підвищенні якості самих зовнішньоторговельних контрактів. Сучасний стиль торгівлі має включати супровід постачання товарів відповідними послугами розміщення на території покупця торговельних представництв і сервісних центрів. Це сприяє стійкості і передбачуваності торговельних контрактів, дає можливість поліпшити маркетингове забезпечення торгівлі, максимально підняти планку прибутковості операцій.

Сучасна маркетингова концепція передбачає багатоплановість стратегічних заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети. Такою метою може бути, наприклад, застосування стратегічного маркетингу у дослідженні та оцінці можливостей суб'єкта відносно агресивного зовнішнього середовища з метою запобігання небажаним проблемам.

Політика, спрямована на лібералізацію економічних відносин, ще не є достатньою умовою для стимулювання розвитку ринкового механізму. Потрібен комплекс заходів, об'єднаних в одну стратегію.

Дослідження стратегій міжнародних торговельних компаній показують, як у залежності від зовнішнього середовища та позиції на ринку змінюються їх маркетингові стратегії. На сьогодні для переважної більшості українських виробників серйозною проблемою є узгодження виробничої та збутової діяльності. Шляхи розв'язання даної проблеми можуть бути знайдені за допомогою маркетингу.

Для збільшення українського експорту в межах здійснення експортоорієнтованої стратегії вітчизняних підприємств необхідно:

- 1) розвивати конкурентоспроможне експортне виробництво;
- 2) стримувати інфляцію;
- 3) активно сприяти залученню іноземних інвестицій; Найважливішим аспектом реформування економіки вважається перехід «тіньової» економіки та її зв'язків з корумпованими колами державного управління до легальних інституціональних відносин. Доки існує узаконена можливість отримання ренти, розпоряджаючись державним, колективним, корпоративним майном, зусилля багатьох управлінців будуть спрямовані не на підвищення ефективності використання цього майна, а на підвищення розміру ренти. Радикальним розв'язанням подібної ситуації є швидка приватизація.

Висновки

Як для кожної національної економіки, так і для України, включення в міжнародний розподіл праці пов'язане з необхідністю проходження складного шляху перебудови власних виробничих і організаційних структур та регулюючих механізмів державного впливу. Найголовнішим для цього є:

- вибір найбільш раціональних сфер взаємодії національної економіки зі світовим господарством;
- визначення напрямків розвитку кожної зі сфер взаємодії;
- розробка і забезпечення правовою регулюючою базою учасників відносин;
- забезпечення механізму організації управління зовнішньоекономічними зв'язками та поетапне диференційоване включення національної економіки у світове господарство з обумовленою об'єктивністю для народного господарства;
- створення умов для гнучкого перетворення механізму включення у міжнародний розподіл праці як на макро-, так і на мікрорівні (державному, регіональному, галузевому) та рівні підприємств для маневрування у виборі напрямів і пріоритетів співробітництва.

Таким чином, входження України в сучасний цивілізаційний процес можливе лише на базі відкритості економіки. Практичні ж заходи щодо створення нового механізму організації і регулювання зовнішньоекономічних зв'язків пов'язані з вирішенням трьох основних блоків проблем: формуванням необхідної законодавчої бази; створенням відповідного економічного середовища; розвитком інституційних структур, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки. Всебічне поліпшення інтегрування національної економіки у світове співтовариство, демократизація дозволять здійснити ринкові перетворення, повніше реалізувати трудовий потенціал, відродити виробництво, залучити нові наукові розробки і створити сприятливі умови життя в незалежній Україні.

Список використаної літератури

1. Валуев С.А., Игнатъева А.В. Организационный менеджмент. – М.: Нефть и газ, 2001.
2. Горін Н.В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посіб.] / Н.В. Горін. – К.: Знання, 2008. – 330 с.
3. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2008. – 432 с.
4. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини Навчальний посібник / – К.: Знання, 2008.- 406 с.
5. Бодров В.Г. Трансформація економічних систем: концепції, моделі, механізми регулювання та управління: – К.: Вид-во УАДУ, 2007. – 104 с.
6. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залова; За ред. проф. І.Р. Михасюка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К.: 2005. – 592 с.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2012

Перспективные направления усовершенствования механизма внешнеэкономической деятельности предприятий

Натрошвили Г.Р.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

В научном труде рассмотрены методические аспекты организации внешнеэкономической деятельности предприятий. Показаны перспективные направления усовершенствования механизма указанной деятельности. Обоснованы предложения по вопросам усовершенствования внешнеэкономической политики государства.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, предприятие, экономический механизм.

Perspective directions of improvement of mechanism of foreign economic activity of enterprises

G. Nartoshvili

Kiev National University of Technologies and Design

In scientific labour are considered methodical aspects of organization of foreign economic activity of enterprises. Perspective directions of improvement of mechanism of the indicated activity are rotined. Suggestions are grounded on questions the improvement of external economic policy of the state.

Keywords: foreign economic activity, enterprise, economic mechanism.